

ДОКУМЕНТ ЗА ПОЛИТИКА

Еманципирање на жени претприемачи преку ИКТ вештини во регионот на Елбасан

Автор: Теута Цинди
**Надворешен експерт: Центар за
компаративни и Интернационали студии**

ТИРАНА, 2020

ЦЕНТАР ЗА
УПРАВУВАЊЕ СО
ПРОМЕНИ

Вовед

Овој документ за политика е подготвен со цел да ги презентира крајните резултати од „Проектот за развој на микро и мали бизниси на жени во прекугранична област“ поддржан од ИПА прекуграничните фондови на Северна Македонија и Албанија за 2014-2015 година и е спроведен од Центарот за компаративни и интернационални студии (ЦКИС) во Албанија во соработка со партнерите од Северна Македонија. Проектот се фокусира на прекуграничниот регион Полог (Северна Македонија) и Елбасан (Албанија). Целта на овој документ е на кратко да се презентираат резултатите од проектот во однос на зајакнувањето на жените во бизнисот секторот во регионот Елбасан преку развој на нивните вештини за користење на информатички и комуникациски технологии (ИКТ). Препораките презентирани во овој документ се засноваат на докази, што значи дека тие се базираат на конкретно искуство стекнато при спроведувањето на проектот.

Овој документ се состои од податоци и информации добиени од примарни извори како што се прашалници, интервјуа (полу-структурирани) и фокус групи, како и од секундарни извори како статистика и извештаи кои се однесуваат на Албанија и регионот на Елбасан. Во текот на периодот ноември-декември 2018 година, направени се 7 интервјуа (полуструктурирани). Овие интервјуа се одржаа во Елбасан со млади девојки и жени кои имаа желба да започнат сопствен бизнис, со жени кои имаат регистриран бизнис, граѓански активисти, локалната самоуправа и локалната јавна администрација. Интервјуата беа спроведени во Општина Елбасан и Либражд, додека пак фокус групите се одржаа исто во Општина Елбасан и Либражд во истиот период. Во однос на секундарните извори, студијата се заснова на неодамнешните извештаи објавени од Министерството за економија и финансии, меѓународни организации во Албанија, особено за социјалната и економската состојба на жените во регионот на Елбасан. Податоците се добиени од ИНСТАТ и локалната даночна канцеларија во Елбасан, ажурирани со најновите официјални информативни извештаи на локалната единица.

Структурата на овој документ за политики е следна: Првиот дел го презентира накратко контекстот на родовата еднаквост во Албанија; Вториот дел ги разгледува предизвиците на женското претприемништво, додека во Третиот дел, фокусот е на нивото на ИКТ вештини кај жените претприемачки. На крајот, во овој документ се дадени препораки за понатамошно зајакнување на жените претприемачи преку ИКТ вештини.

Родова еднаквост во Албанија: одреден напредок, бројни борби

За да се унапреди човековиот развој во општествата, од витално значење е жените и девојчињата заедно со мажите и момчињата, да можат целосно да ги уживаат своите права и да ги реализираат своите капацитети во сите сфери на животот (УНДП, 2018). Албанија е целосно усогласена со меѓународните структури за човекови права и ги има ратификувано повеќето меѓународни конвенции поврзани со заштитата на основните права, вклучително и правата на жените (Извештај на ЕК за напредок во Албанија, 2019:22). Владата на Албанија оствари значаен напредок во воспоставувањето на релевантни институционални и политички рамки за постигнување на родова еднаквост и зајакнување на жените, во согласност со меѓународните, регионалните и националните стандарди за родова еднаквост. Препознавање на значењето за остварување еднаквост меѓу жените и мажите во сите сфери е клучно за одржливиот развој на општествата, олеснување на напредокот за родовата еднаквост е клучна компонента на агендата за пристапување на Албанија кон Европската унија (Краток преглед, Албанија: 106).

Во однос на законодавството, Законот за родова еднаквост во општеството (бр.9970 од 24.07.2008 година) има за цел да гарантира целосна заштита од родова дискриминација. Покрај тоа, Законот за заштита од дискриминација (бр. 10221, од 4.2.2010) покрај родовата дискриминација, вклучува многу основи на дискриминација. Така, обезбедување на правото на еднаквост на лицето пред законот и еднаква заштита со закон, еднаквост на можностите за остварување на правата, уживањето во слободите и учеството во јавниот живот, како и ефикасна заштита од дискриминација и од секоја форма на однесување што поттикнува дискриминација.

Во однос на креирањето на политиките, политиката на родова еднаквост главно е предводена од Националната стратегија и Акциониот план за родова еднаквост (НАСАГ) 2016–2020, која има четири стратешки цели: 1) Економско зајакнување на жените и мажите, 2) Гарантирање на рамноправно учество на жени во политиката и донесувањето на јавни одлуки, 3) Намалување на родово базирано насилство и семејно насилство и 4) Зајакнување на улогата на координација и мониторинг на Националниот механизам за родова еднаквост, како и подигање на свеста на општеството за унапредување на родовата еднаквост. Според Извештајот за напредокот на Европската комисија за Албанија во 2019 година, ефикасното спроведување на националната стратегија и акцискиот план 2016–2020 за родова еднаквост е спречена од постојаниот јаз во финансирањето (Извештај за напредокот на ЕК, Албанија, 2019: 22). Потребни се повеќе напори за да се осигура дека механизмот за родова еднаквост е целосно оперативен и дека сите секторски стратегии на централно и локално ниво се вклучени во родовите аспекти и се применува родово одговорно буџетирање.

Индексот за родова еднаквост во Албанија, кој беше објавен во 2020 година покажа дека постојат значителни разлики во пазарот на трудот меѓу жените и мажите во Албанија, кои се поголеми отколку во ЕУ-28. Жените имаат пониски стапки на учество во вкупната работната сила, пониски стапки на вработеност и повисоки стапки на неактивност во економскиот живот поради одговорностите кон домот и семејството. И покрај разликите на пазарот на трудот, жените исто така имаат двоен товар, бидејќи тие се главно одговорни за неплатената работна сила во домаќинството, која главно се фокусира на работните задачи во домот и грижата за децата (Индекс за родова еднаквост за Албанија, 2020 година). Во индексот за родова еднаквост за Албанија, како загриженост, се идентификува недостатокот на здружение на жени претприемачи со цел да се промовираат нивните бизниси и да се обезбеди деловна поддршка од самата група. Во моментот, жените претприемачи се интегрираат во Стопанската комора или постојните деловни здруженија.

Жени претприемачи во Елбасан: Од семејни бариери до финансиски ограничувања за основање сопствен

Регионот Елбасан е многу засегнат од проблемите поврзани со миграцијата на младите и неформалното вработување во земјоделството, недостатокот на стручна обука за зголемување на продуктивноста и недостатокот на безбедносни и здравствени услови на работното место. Економската криза во соседните земји (особено во Грција) во текот на 2010–2011 година го зголеми бројот на мигранти кои се враќаат во Елбасан, кои се вклучуваат во групата на невработени. Во однос на невработеноста на жените, можноста да најдат работа и периодот на вработување или додека чекаат можности за работа е релативно подолга во однос на мажите. Исто така, постои непропорционална распределба на жените вработени во јавниот и приватниот сектор. Бројот на жени кои се занимаваат со мали бизниси и понатаму останува многу мал во споредба со мажите и покрај фактот што во регионот Елбасан невработеноста е поголема кај жените отколку кај мажите. Според Националниот бизнис центар (НБЦ), филијалата во Елбасан брои 8.350 бизниси, од кои само 41 се менаџирани од жени. Тоа значи, само 11,7% од бизнис активностите се управувани од страна на жени. Овие податоци се однесуваат само на бизнис активности регистрирани во НБЦ бидејќи има мали бизниси кои се регистрирани во соодветните единици на локалната самоуправа или воопшто не се регистрирани. Сепак, трендот е јасен. Ова покажува дека во деловниот сектор доминираат мажи.

Следната слика ги илустрира главните наоди на проектот во однос на состојбата на жените претприемачи во регионот на Елбасан.

Слика 1: Клучни наоди од теренска работа со жени претприемачи

Жените се помалку застапени во бизнис секторот во регионот на Елбасан.

Малку жени претпочитаат самовработување. Мнозинството претпочитаат фиксна работа во јавниот сектор.

Обесхрабрувајќи ги социјалните и културните ставови, патријархатот и стереотипите ја попречуваат иницијативата на жените претприемачи.

Во руралните области, со недостатокот на земјишен имот се зголемува и недостатокот на поддршка од членовите на семејството

Сите интервјуирани жени известуваат за големи предизвици во врска со пристапот до финансирање на средства и добивање заем.

Користењето на ИКТ вештини за е-трговија, проширување, дигитален маркетинг и комуникација со клиенти е ограничено.

Податоците собрани за време на имплементацијата на проектот потврдуваат и други студии во овој поглед. Прво, жените претприемачи во споредба со мажите се многу малку. Дури и кога се деловно ангажирани, жените имаат тенденција да работат со мали бизниси и со поголема веројатност да инвестираат во области за кои традиционално се смета за најпогодни за жени, како што се лични услуги, храна и угостителство, чистење и малопродажба. Овие типови бизниси имаат ограничен потенцијал да им понудат на жените одржливо создавање приход. Второ, повеќето жени интервјуирани претпочитаат сигурни работни места со полно работно време во јавниот сектор, за разлика од самовработувањето. Во повеќето случаи, самовработувањето е неопходност, а не избор. Трето, сè уште има обесхрабрувачки социјални и културни ставови од семејства, пријатели и други кои не им помагаат на жените кои сакаат да основаат сопствен бизнис.

Патријархалната структура на семејствата продолжува да ги прави мажите одговорни за семејната финансиска поддршка. Резултатите од фокус групите, исто така, покажуваат дека можностите за поддршка на жени кои сакаат да започнат бизнис или да се вклучат во политички активности се многу мали заради нивната економска состојба и недостаток на автономија. Економската состојба е уште потешка за семејствата што ги водат жени отколку мажи заради надворешната миграција на машки членови на семејството или од други причини. Овие жени се принудени да го поднесат товарот во семејството. Поради традиционалниот менталитет забележан и во руралните и во урбаните средини, жените без соодветно образование имаат малку можности за вработување и во повеќето случаи, единствениот економски извор на жената-домаќинка останува економската помош што ја дава општината или од финансиската помош на роднините.

Исто така, жените имаат пониски нивоа на претприемништво и ИКТ вештини, особено во руралните и приградски области во Елбасан. Сите интервјуирани жени изјавуваат дека се соочуваат со големи предизвици во однос на пристапот до финансии и банкарски кредити. Користењето ИКТ вештини за е-трговија, проширување на пазарите, дигитален маркетинг и комуникација со клиенти е ограничено кај жените во бизнис секторот во Елбасан. Според Канцеларијата за вработување, бројот на жени кои бараат работа е многу помал од бројот на мажи. Ова се должи на фактот дека пазарот на трудот нуди малку работни места за девојки и жени. Во овој регион беа имплементирани повеќе проекти и напори за решавање на родовата еднаквост. Голема разлика има во интензитетот и бројот на проекти во различни периоди. За време на изборните кампањи, се зголемува бројот на проекти и иницијативи, а потоа нивниот број и обем опаѓа. И покрај позитивните резултати од овие напори, одржливоста не е загарантирана и во многу случаи постигнатите резултати не ги даваат посакуваните резултати.

Потенцијал за ИКТ вештини за жени претприемачи

Албанската економија се развива и се повеќе се усогласува со економиите во регионот и пошироко, поддржувајќи ги ИКТ вештините за жени претприемачи, а тоа е од огромно значење. ИКТ вештините за жени претприемачки се клучни за воспоставување, проширување и развој на нивниот бизнис. Покрај тоа, преку подобрени ИКТ вештини, жените можат да добијат можности за менторство и поддршка преку Интернет, да воспостават е-трговија и да го прошират својот пазар. Покрај тоа, подобрените ИКТ вештини служат за вклучување на жените во бизнис мрежи, подобрување на пристапот до финансии и отворање пазари надвор од Елбасан. Сликата подолу прикажува некои области каде ИКТ вештините за жени претприемачи се покажаа успешни.

Слика 2: Потенцијал на ИКТ вештини

Интернет обука	Мобилни апликации / лаптопи / платформи за е-учење Вештини / совети за жени претприемачи / менторство/ финансиско советување преку Интернет
Интернет вмрежување	Мрежи за поддршка на врсници / совети од ментори / модели Бизнис во рана фаза и неопходност од обезбедување на некакви услуги, како и да се задржат учесниците
Пристап до финансиски ресурси	Rise of Fintech - користејќи широк спектар на извори Запознавање на претприемачи со инвеститори и други донатори / финансиери Е-банкарство / Е-трговија

Развиената ИКТ слика им нуди на жените претприемачки нови можности за зајакнување на своите бизниси. (УНДП, 2019). Студиите покажуваат дека постојат различни алатки како што се мобилни апликации, мрежни платформи, Интернет радио, објави, блогови, дигитален маркетинг, е-трговија и други, кои им помагаат на жените претприемачки да им пристапат на клиентите и да ги градат своите бизнис активности. Ефективната употреба на ИКТ вештините сега помага да се надминат неколку предизвици со кои се соочуваат и жените претприемачки во развиените и земјите во развој. Сепак, податоците од овој проект покажуваат дека во регионот на Елбасан постојат јасни докази за „родова дигитална поделеност“ при што жените претприемачки - заради недостаток на писменост, вештини, пристап, ресурси и други фактори - се исклучени од можностите и придобивките што ги нудат ИКТ или имаат помалку придобивки од мажите. Ова е потврдено и од резултатите од други студии во истата област.

Многу интервјуирани жени во текот на спроведувањето на проектот известуваат дека ги поседуваат и редовно користат мобилните телефони, но не сите имаат редовна интернет врска. Исто така, малкумина поседуваат и други видови на ИКТ-алатки како што се компјутери, лаптопи или паметни таблети, а многу малку ги користат понапредните технологии во светот на интернетот. Ова покажува дека ИКТ алатките не се користат целосно за бизнис цели, туку првенствено за лични и социјални мотиви. Клучните предизвици вклучуваат ограничени ИКТ вештини на жените претприемачки, како и нивниот недостаток на доверба во користењето на ИКТ вештините за деловни цели. Потребите за финансирање, исто така, се однесуваат за набавка на лаптопи, компјутери, мобилни телефони и трошоци за Интернет-услуги, бидејќи жените не можат да си дозволат зголемување на своите трошоци од оние кои веќе ги имаат.

Препораки

Врз основа на податоците добиени преку имплементација на проектот и прегледот на секундарните извори, презентирани се следниве препораки:

- Промоција на позитивен став кон жените претприемачки преку модели на улоги, успешни приказни и жени амбасадори. На овој начин, другите девојки и жени можат да бидат охрабрени да се занимаваат со бизнис активност и самовработување. Ова исто така им помага при поврзување со жени претприемачки од ист сектор.
- Основање и вклучување во бизнис мрежи кои обезбедуваат долготрајни и корисни врски за девојките и жените кои сакаат да основаат сопствен бизнис. Ова може да се надополни со периодични активности и менторство преку Интернет.
- Развој на вештини за претприемништво преку курсеви за обука и менторство на Интернет и офлајн, во области кои се идентификуваат како најпредизвикувачки за жените во регионот на Елбасан, како што се: пристап до финансиски ресурси, развој на бизнис план, дигитален маркетинг, користење на електронска трговија и зголемување на регионалната соработка за проширување на пазарот.
- Развој на кампањи за подигнување на свеста за новите можности за деловно работење, финансирање, донатори и мрежи овозможени со ИКТ вештини.
- Создавање програми за менторство преку Интернет со цел жените претприемачи да развиваат успешни бизниси.
- Обезбедување на ИКТ вештини за градење на капацитети и поддршка за жените претприемачи за ефективно користење на ИКТ вештини во нивниот бизнис.

Референци

Чулкин, Н. и Симонс, Р., (2019). „Студија за предизвиците што го спречуваат развојот на МММ во Албанија“. Британски совет на Албанија и Амбасада на Шведска.

Европска комисија. (2019). „Извештај за напредокот во Албанија“.
<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-albania-report.pdf>

Индекс за родова еднаквост за Република Албанија 2020 година, Министерство за здравство и социјална заштита и Институт за статистика на Република Албанија.

Национална стратегија и акциски план за родова еднаквост 2016–2020 година. 2016 година
<https://awenetwork.org/wp-content/uploads/2017/01/SKGJB-EN-web.pdf>

„Мониторинг извештај на Националната стратегија и акцискиот план за родова еднаквост 2016–2020“.

УНДП, (2019 година) „Родова еднаквост во Албанија“.
<https://www.al.undp.org/content/albania/en/home/gender-equality.html>

UNWOMEN и UNDP. (2016). „Краток преглед за родова еднаквост Албанија“
https://www2.unwomen.org/-media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/albania/unw%20gender%20brief%20albania%202016_en_web.pdf?la=en&vs=5235

Жвила, Е., Мерај, Е., Тахсини, И., Имами, Д., Чела, Е., (2016). „Економска диверзификација за жени кои живеат во рурални области во Албанија“. Национална студија. Жените на ООН.
https://www.un.org.al/sites/default/files/UNWomen-RuralStudy-EN-PRINT_0.PDF